

'Bij de gratie Gods' - een anachronisme

Wibren van der Burg , datum 22-01-2010

Datum

22-01-2010

Auteur

Wibren van der Burg [\[i\]](#)

JCDI

JCDI:ADS76879:1

Vakgebied(en)

Staatsrecht (V)

NJB 2009, 1921, afl. 38, p. 2492

In *NJB 2009, 1921, afl. 38, p. 2492* wijdt L. Westerhof een beschouwing aan de formule 'bij de gratie Gods' die voorafgaat aan de titel van koningin in wetten en besluiten. Na een historische analyse concludeert hij:

'De formule lijkt mij nog steeds zinvol omdat zij eraan herinnert dat het Huis van Oranje zich van Godswege geroepen acht en daarom mag optreden bij de gratie Gods.'

De formule verwijst naar 'de hogere oorsprong van het koningschap ten onzent'.

Dit is een curieuze stellingname. Allereerst omdat de aan de Oranjes toegeschreven geloofsovertuiging natuurlijk geen objectieve grond is voor hun legitimiteit. De stelling dat de Oranjes door God geroepen zijn, wordt vermoedelijk zelfs door de meeste gelovigen niet gedeeld. Al evenmin kan het koningshuis zich beroepen op rechtstreekse afstamming van Jezus Christus, zoals het Marokkaanse koningshuis claimt af te stammen van de profeet Mohammed. Misschien leeft bij de auteur nog de idee van het 'drieuldig snoer' God, Nederland en Oranje - een negentiende-eeuwse mythe rond de Tachtigjarige Oorlog (die destijds vooral gebruikt werd tegen de rooms-katholieken). Maar deze opvatting van de goddelijke oorsprong van het Nederlandse koningschap is niet meer van deze tijd.

Westerhof suggereert nog een andere interpretatie van de formule, namelijk dat deze zou verwoorden dat - anders dan in België - het Nederlandse koningschap niet berust op de volkssoevereiniteit. Misschien lazen vroeger sommigen dat erin, maar de vraag is of dit tegenwoordig nog gedeeld wordt. Het lijkt mij van niet. Als men stelling wil nemen tegen een plat populisme ('wat de meerderheid beslist, is recht'), kan men beter kiezen voor een formule die niet naar een God verwijst waarin een groot deel van de bevolking niet gelooft.

Kortom, geen van de argumenten voor behoud overtuigt in onze pluriforme samenleving. Daartegenover staan goede argumenten voor afschaffing. Die zijn gelegen in de levensbeschouwelijke neutraliteit van de staat. Juist bij symbolen of symbolische formules die beogen legitimiteit te geven aan het staatsgezag is neutraliteit wezenlijk. Alle burgers moeten zich deel kunnen weten van de politieke gemeenschap, zich gerespecteerd voelen niet alleen als rechtssubject, maar ook als volwaardig medewetgever.[\[1\]](#) Door het gezag van de koning te baseren op een omstreden religieuze visie wordt juist diens legitimiteit aangetast en worden burgers met een andere opvatting als tweederangsburgers weggezet.

We kunnen onderscheiden tussen twee hoofdvormen van neutraliteit: inclusieve en exclusieve.[\[2\]](#) Als het mogelijk is om symbolisch de levensbeschouwelijke overtuigingen van alle burgers te erkennen, verdient zo'n inclusieve benadering de voorkeur. Een mooi voorbeeld was de viering van het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Beatrix, waarbij naast vertegenwoordigers van verschillende religieuze stromingen ook humanisten een bijdrage leverden. Op die manier bevestigt men dat alle burgers erbij horen. De Britse kroonprins Charles probeerde iets soortgelijks door aan te kondigen dat hij de koninklijke eretitel Defender of the Faith zal vervangen door Defender of Faith, daarmee ook andersgelovigen insluitend. (Helaas is echter dit gebaar nog niet inclusief genoeg omdat het ongelovigen nog steeds naar het tweede plan verwijst). We zouden kunnen proberen de frase inclusief te maken: 'bij de gratie van God, Allah, van alle andere hogere machten en van het volk.' Maar die formule zou voor niemand bevredigend zijn. Een inclusieve benadering is dus - anders dan bij de eed waarbij men ieder naar eigen overtuiging een eed of belofte kan laten afleggen - niet goed mogelijk; daarom is een exclusieve formule geboden. Er is geen verwijzing naar God denkbaar die geen aanstoot geeft aan niet-gelovigen of anders-gelovigen. Het is tijd dat deze formule wordt afgeschaft en dat iedere verwijzing naar God verdwijnt. De aanstaande troonswisseling is daarvoor een mooie aanleiding.

Voetnoten

[\[1\]](#)

Prof. mr. W. van der Burg is hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorieën aan de Erasmus School of Law en medewerker van dit blad.

[1]

Vgl. Ronald Dworkin, *Freedom's Law. The Moral Reading of the American Constitution*, Oxford: Oxford University Press 1996, hoofdstuk 1.

[2]

Zie mijn oratie *Het ideaal van de neutrale staat. Inclusieve, exclusieve en compenserende visies op godsdienst en cultuur*, Den Haag: BJU 2009; de derde variant, compenserende neutraliteit, kan hier buiten beschouwing blijven.